

PORADNIK KROK PO KROKU

JAK ZINTEGROWAĆ USŁUGI GMINNE Z USŁUGAMI SPOŁECZNOŚCIOWYMI NA RZECZ OSÓB STARSZYCH ZALEŻNYCH NA TERENACH WIEJSKICH

SPIS TREŚCI:

Wprowadzenie

Dla kogo jest ten poradnik?

Jak czytać poradnik?

Krok 1 – Wyznaczenie osób odpowiedzialnych

Krok 2 - Harmonogram działań

Krok 3 – Miejsce

Krok 4 – Czy to co ważne dla Nas jest także ważne dla Was?

Krok 5 – Przeprowadź proste ćwiczenie

Krok 6 – Mapa zasobów

Krok 7 – warunki organizacyjne

Krok 8 – zasady współpracy pomiędzy gminą a podmiotami biorącymi udział w projekcie

Krok 9 - Seniorzy dla seniorów jako odrębna kategoria

Krok 10 – Transport

Krok 11 – Informuj o swoich działaniach!

Krok 12 – Biuletyn informacyjny

Krok 13 - Spotkanie „Bank Pomysłów”

Krok 14 – Pogłębione wywiady indywidualne

WPROWADZENIE

Pomysł na stworzenie poradnika pojawił się po przeprowadzonej diagnozie osób starszych w Gminie Miechów oraz ankiecie osób starszych w jednym z sołectw. Forma wykluczenia społecznego i informacyjnego osób starszych zależnych dotyka wiele gmin miejsko-wiejskich. Samorządy coraz większą wagę przykładają do wspierania seniorów, jednak wciąż idą na łatwiznę omijając osoby z problemami. Łatwiej zapłacić za prowadzącego warsztat artystyczny w mieście, gdzie na spotkaniu pojawi się kilkadziesiąt osób i potem można pochwalić się swoimi działaniami w lokalnych mediach, niż na terenach wiejskich, gdzie będzie gorsza frekwencja i trzeba dojechać.

DLA KOGO JEST TEN PORADNIK?

Poradnik przygotowany jest z myślą o każdej gminie miejsko-wiejskiej, która czuje pewien niedosyt we wspieraniu osób starszych zależnych na terenach wiejskich. Być może dopiero niedawno odkryła ten problem albo przez lata starała się go zatuszować poprzez wpieranie seniorów w mieście. Opisane działania powinny zostać zmodyfikowane w zależności od potrzeb Twojej gminy. Pokazujemy tutaj pewien schemat, który możesz wykorzystać u siebie – jeżeli tylko chcesz!

JAK CZYTAĆ PORADNIK?

Poradnik podzielono na 14 części. W każdej z nich znajdziesz podpowiedzi, które warto wziąć pod uwagę podczas wprowadzania

innowacji na swoim terenie. Warto wziąć pod uwagę także wyniki badań ankietowych oraz wywiady pogłębione, które są pewnego rodzaju dopełnieniem przekazywanych informacji.

Na wstępie, warto wyjaśnić pojęcia, którymi będziemy się posługiwać w dalszej części poradnika:

- **użytkownikiem innowacji** jest gmina miejsko-wiejska, która najczęściej posiada centrum (miasto) oraz sołectwa,
- **animator osób starszych** to osoba, która działa w terenie, bierze udział w zajęciach, rekrutuje uczestników, rozmawia z nimi, wspiera,
- **lider lokalnego środowiska** to osoba, która mieszka w sołectwie, doskonale zna środowisko, mieszkańcy jej ufają. Może to być sołtys, lider koła gospodyń wiejskich czy ochotniczej straży pożarnej,
- **koordynator z urzędu** – to osoba, która bierze odpowiedzialność za cały projekt, wszelkie rozliczenia, wyjaśnienia, zajmuje się także organizacją warsztatów w sołectwie oraz promocją,
- **usługi gminne** to usługi realizowane dla mieszkańców danej gminy, którzy ukończyli 60 rok życia przez jednostkę samorządu terytorialnego, w tym przypadku gminę miejsko-wiejską, np. urząd gminy i miasta oraz jednostki organizacyjne jak ośrodek pomocy społecznej, gminny ośrodek zdrowia, centrum kultury i sportu, bibliotekę miejską itd.,

- **usługi społecznościowe** to usługi realizowane dla mieszkańców danej gminy, którzy ukończyli 60 rok życia przez wspólnotę, np. seniorów wolontariuszy, radę seniorów, organizacje pozarządowe itd.,

- **osoby starsze zależne** to osoby, powyżej 60 roku życia, które nie mogą realizować codziennych potrzeb samodzielnie, a tym samym wymagają całkowitej lub częściowej pomocy ze strony osób trzecich w różnych czynnościach, np.: kąpanie, korzystanie z toalety, przygotowywanie i spożywanie posiłków, ubieranie, samodzielne wyjście z domu, robienie zakupów, załatwianie spraw w urzędach, wizyta u lekarza, utrzymanie czystości w mieszkaniu. Osoby zależne mogą wymagać opieki całodobowej, pomocy kilka razy w ciągu dnia czy też kilka razy w tygodniu w zależności od stopnia niesamodzielności. Osobą zależną jest także osoba, która po mieszkaniu porusza się sprawnie, ale nie jest w stanie sama pójść po zakupy czy do lekarza i potrzebuje transportu lub pomocy osób trzecich. Przyczyną zależności może być między innymi wiek, stan zdrowia, niepełnosprawność, choroby otępienne.

Pytanie: Dlaczego chcesz zmian? Czy połączenie usług jest dobre dla Ciebie i Twojego środowiska? Czy jest to wynik własnych obserwacji, nacisku, realnych potrzeb? Co chcesz osiągnąć?

Odpowiedź: Prawdopodobnie jesteś jedną z tych gmin, która zaniedbała środowisko wiejskie. Tak, zaniedbała. I choć możecie się na początku oburzyć czytając te słowa, to po chwili zastanowienia przyznacie nam rację. Osoby starsze mieszkające na terenach wiejskich znajdują się w specyficznej sytuacji. Z powodu braku oferty zajęć specjalnie dla nich

projektowanych bezpośrednio w miejscu zamieszkania, nie mogą z nich korzystać. Jeśli dojeżdżanie do miasta, w którym prowadzone są takie zajęcia, nie jest możliwe z powodów zdrowotnych lub ekonomicznych nie mają one szans partycypacji w zajęciach.¹ Polska wieś nie jest kojarzona z aktywnością społeczną w ogóle, a z aktywnością seniorów w szczególności. W porównaniu z miastem działa tu niewiele organizacji pozarządowych, a do instytucji publicznych mających ofertę dla seniorów zazwyczaj jest daleko, bo z reguły są one w miastach.²

Zastanów się:

1. Czy osoby z terenów wiejskich w Waszej gminie mają zapewnioną taką samą ofertę jak seniorzy z miasta?
2. Czy, zakładając, że z oferty w mieście może korzystać każdy mieszkaniec Waszej gminy, zapewnicie regularny i bezpłatny transport dla seniorów z terenów wiejskich?
3. Czy organizując imprezy w mieście dedykowane wyłącznie osobom starszym zapewniacie dokładną informację i dostęp dla seniorów ze wsi?
4. Jakie działania podejmujecie, aby w organizowanych wycieczkach, warsztatach i innych wydarzeniach osoby starsze z terenów wiejskich miały równy dostęp?
5. Czy jesteście świadomi, że usługi opiekuńcze podyktowane ustawą to tylko kropla w morzu potrzeb osób starszych zależnych?

¹ B. Szatur-Jaworska, P. Błędowski, M. Dziegielewska, *Podstawy gerontologii społecznej*, Warszawa 2006

² T. Schimanek, Z. Wejman, *Aktywni seniorzy. Inspirator dla organizacji*, Instytut Spraw Publicznych, <http://www.isp.org.pl/uploads/pdf/17728630.pdf>, str. 36, dostęp: 26.07.2018 r.

Jeżeli na którekolwiek z powyższych pytań odpowiedziałeś „tak” – zostań z nami! Razem spróbujemy zmienić rzeczywistość w Twojej gminie na lepszą!

Realizując niniejszą innowację musisz być gotowy usłyszeć rzeczy o tym, że ludzie na terenach wiejskich czują się pomijani oraz wykluczeni informacyjnie i społecznie. Musisz pamiętać, że nie jest to jednorazowa przygoda. Rozpoczynając proces zmian, nie będziesz mógł się wycofać za kilka miesięcy. Pod Twoim pokojem ustawią się kolejki mieszkańców z innych sołectw, którzy także będą chcieli brać udział w niżej opisanych działaniach.

ZAPLANUJ!

- Rozpoczynając połączenie usług gminnych i wspólnotowych dla osób starszych zależnych na terenach wiejskich musisz dokładnie przeanalizować metody działania urzędu gminy (np.: sprawdź, czy istnieją projekty społeczne wspierające osoby starsze, w tym osoby starsze zależne), a także poznać specyfikę terenu, gdzie będą odbywały się zajęcia – zarówno infrastrukturę jak i społeczeństwo.
- Zastanów się nad swoimi pomysłami, co chcesz zrealizować, z kim chcesz współpracować. Bądź otwarty i nie bój się pytać.
- Inspiruj się! Rozejrzyj się wokół, skorzystaj z poradników, rozwiązań, które funkcjonują w innych gminach, konfrontuj swoje przemyślenia z opiniami innych przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego, poznawaj aktywności z innych dziedzin oraz punktów widzenia na dany temat.

- Określ cel. Co chcę osiągnąć poprzez integrację usług? Czy jest to poczucie bezpieczeństwa? Wypełnianie zadań gminy?
- Zdiagnozuj. Możesz do tego wykorzystać ankietę (wzór ankiety jest załącznikiem numer 2 dla opisu modelu rozwiązania) lub zwykłą rozmowę. Spędź trochę czasu na przygotowanie się. Wyszukaj osoby, które będą mogły powiedzieć co czują i czego im brakuje. To może być lider lokalnego środowiska na terenie wiejskim, przedstawiciele organizacji pozarządowych czy też osoby, które spacerują po drodze albo robią zakupy w pobliskim sklepie.

Krok 1 – Wyznaczenie osób odpowiedzialnych

Inaczej zarządzanie usługami. Nie ma szans, żeby projekt realizowany był przez wójta czy burmistrza. On musi o tym wiedzieć i akceptować Wasze działania, natomiast trzeba zacząć od powołania zespołu, który będzie się tym tematem zajmował. To od Was zależy, czy będzie to wydział czy referat znajdujący się w urzędzie gminy czy też jednostka pomocy społecznej czy jednostka kultury. Ważne, aby był koordynator i ludzie, którzy będą mu służyli radą i pomocą w działaniu.

Minimum projektowe:

Koordynator z urzędu - osoba zajmująca się polityką senioralną lub przeszkolona w tym zakresie. Rozpoczyna działania posiłkując się np. oficjalnymi pismami podpisanymi przez burmistrza, wspiera animatorów w działaniach, czuwa nad kwestiami finansowymi, bezpłatnym transportem, usługami i instytucjami, które zawiera model, a które są zależne w mniejszym lub większym stopniu od urzędu gminy. Powinna być to osoba posiadająca wiedzę odnośnie realizacji projektów

8

społecznych, wspierania osób starszych, w tym osób starszych zależnych, znająca metody i narzędzia pozyskiwania informacji od instytucji i organizacji społecznych, a także posiadająca wiedzę dotyczącą analizy i poprawnego opisywania dokumentów finansowych; Powinna być także osobą decyzyjną, aby każda informacja i podjęte działania nie musiały czekać na akceptację kierownika, naczelnika itp.

Lider lokalnej społeczności - to osoba, która przede wszystkim otwiera drogę do działań animacyjnych w sołectwie. Wprowadza badaczy, dba o miejsce spotkań.

Animator osób starszych - sieciuje, wydobywa zasoby, ma bezpośredni kontakt z uczestnikami modelu, rozmawia, słucha, jest obecny na wszystkich spotkaniach. Animatora warto poszukać wśród liderów lokalnego środowiska, np. wśród członków rady seniorów.

Krok 2 - Harmonogram działań

Zanim zaczniemy pracę musimy ją zaplanować. Celem pierwszego spotkania będzie opracowanie harmonogramu działań. Nie zapraszajmy dużo ludzi. Skupmy się na tym, aby byli merytorycznie dobrze przygotowani. Możemy połączyć siły i zaprosić przedstawiciela kultury, sportu, pomocy społecznej i zdrowia. Zróbmy burzę mózgów. Zastanówmy się czy można zbliżyć usługi gminne dla mieszkańców i wsi je połączyć z usługami wspólnotowymi? Planując działania pamiętajmy, że musimy je dostosować do możliwości uczestników. Harmonogram warto przedstawić w formie wizualnego schematu w dużym formacie, np. na kartkach z flipcharta i powiesić w widocznym miejscu.

Krok 3 – Miejsce

Gdzie chcemy połączyć działania? Wiemy, że muszą to być tereny wiejskie, ale sołectw z reguły jest więcej niż jedno. Proponujemy znaleźć miejsce, które posiada odpowiednią infrastrukturę – jest szkoła wiejska, remiza OSP lub świetlica. Ponadto warto popatrzeć na odległość. Wioskom, które znajdują się blisko miasta łatwiej dojechać i korzystać z usług, niż tym oddalonym o wiele kilometrów.

Ważne! Rozejrzyjcie się po swojej gminie. Czy są miejsca potencjalnie niezagospodarowane?

Uwaga! Jeżeli znajdziecie miejsce, przygotujcie się na rozmowę o finansach. Koszt mediów może zostać nadal opłacany przez jednostkę, która robiła to, do tej pory, np. OSP lub włączony do wydatków w ramach budżetu referatów bądź wydziałów urzędu gminy.

Krok 4 – Czy to co ważne dla Nas jest także ważne dla Was?

Zorganizujmy spotkanie w miejscu, gdzie planujemy wdrożyć innowację. To może być szkoła wiejska, świetlica czy remiza. Dzięki uprzejmości sołtysa lub innego lidera lokalnego środowiska - zaprośmy mieszkańców. Jako gospodarze spotkania powinniśmy zadbać o kawę i herbatę dla uczestników. Przedstawmy nasze pomysły, poznamy mieszkańców sołectwa, wypracujmy zasady działania. Po co? Przede wszystkim pomoże to uniknąć nieporozumień na dalszym etapie działań. Podobnie jak podczas spotkania wewnętrznego – zrobmy burzę mózgów na temat wsparcia i aktywizacji społecznej osób starszych zależnych na terenach wiejskich.

Krok 5 – Przeprowadź proste ćwiczenie

Na tym etapie, w ćwiczeniu muszą wziąć udział zarówno seniorzy z miasta, jak i z terenów wiejskich. Zaproponuj prostą instrukcję typu: „Weź kartkę papieru i opisz na niej główne czynności wykonywane przez Ciebie w poszczególnych dniach tygodnia – przez jeden tydzień. Wykonując to ćwiczenie, przy każdym dniu tygodnia wypisz po kilka zajęć”. Dzięki temu będziesz mógł zweryfikować jak bardzo różnią się od siebie seniorzy z terenu miasta i wsi. Być może okaże się, że wykonują te same czynności, ale w zupełnie inny sposób, przy pomocy zupełnie innych narzędzi. To ćwiczenie można przeprowadzić podczas spotkań UTW w mieście oraz zebrań sołeckich na wsi.

Krok 6 – Mapa zasobów

Wiemy, co chcemy. Wiemy, co chce środowisko wiejskie. Teraz musimy zweryfikować, co posiadamy i z czego możemy korzystać. Musimy dokonać analizy usług dla seniorów w mieście. To zadanie dla zespołu projektowego.

- Przygotuj duży arkusz papieru. Na środku wyraźnie narysuj i napisz temat: „Integracja usług gminne z usługami społecznościowymi na rzecz osób starszych zależnych na terenach wiejskich”. Wyróżnij go, żeby rzucał się w oczy.
- Od głównego tematu poprowadź gałęzie, a od nich mniejsze gałązki – będą na nich podtematy. Powinny rozchodzić się promieniście z centrum i być połączone ze sobą, być kolorowe,
- Używaj tylko słów kluczowych. Napisz je nad linią drukowanymi literami.

- Rób symboliczne rysunki, rysuj strzałki

Swoją analizę podziel na trzy poziomy:

Poziom 1 – co, jak gmina, oferujemy seniorom z miasta?

Przykładowe działania, które mogą pojawić się w Waszych odpowiedziach:

- dofinansowanie zajęć dla Uniwersytetu Trzeciego Wieku,
- finansowanie działań sportowych i kulturalnych,
- zapewnianie transportu na wszelkiego rodzaju wydarzenia dedykowane seniorom, np Senioralia w Krakowie,
- wsparcie w pozyskiwaniu środków,
- organizacja imprez

Poziom 2 – co oferują seniorom organizacje pozarządowe w mieście?

Przykładowe działania, które mogą pojawić się w Waszych odpowiedziach:

- bezpłatne wykłady,
- wydarzenia integracyjne,
- zniżki na wydarzenia kulturalne i sportowe

Poziom 3 – z czego mogą korzystać seniorzy w mieście?

Przykładowe działania, które mogą pojawić się w Waszych odpowiedziach:

- korzystanie z Banku Żywności,

- kino, koncerty, zajęcia sportowe
- dyżury radnych, pracowników socjalnych itd.

Dobrym rozwiązaniem po takiej burzy mózgów jest wydanie broszury informacyjnej dla seniorów. Przykładowa treść znajduje się w załączniku do niniejszego poradnika.

Mapa podmiotów potencjalnie zaangażowanych w Wasze działania

Partnerzy:	Opis i sposoby dotarcia do nich:
Jednostki organizacyjne gminy lub które są w jakimś stopniu zależne gminy	Np.: centrum kultury i sportu, galeria, ośrodek zdrowia, ośrodek pomocy społecznej, muzeum, rada miejska.
Instytucje niezależne od gminy	Np.: szpital, powiatowe centrum pomocy rodzinie, starostwo.
Organizacje pozarządowe	Np.: stowarzyszenia, fundacje, kółka rolnicze
Seniorzy wolontariusze z terenu miasta	Np.: członkowie rad seniorów, organizacji senioralnych, seniorzy na emeryturze.
Seniorzy wolontariusze z terenów wiejskich	Podobnie jak w mieście
Osoby i firmy, które działały odpłatnie	Te podmioty też są zaangażowane w usługi dla seniorów na terenach miejskich. Należy te kontakty przenieść także na tereny wiejskie.

Krok 7 – warunki organizacyjne

Zweryfikujcie co potrzebujecie, aby połączyć usługi i przenieść je na tereny wiejskie. Miejsce i zespół projektowy już są. Ale to nie wszystko. Porozmawiajcie z wójtem/burmistrzem i przedstawcie swoją koncepcję. Niech wie o każdym zaplanowanym działaniu i wyrazi na ten temat swoją opinię. Dobrym rozwiązaniem jest oficjalne pismo, które zostanie rozesłane do wszystkich podmiotów, które chcecie, aby wzięły udział w projekcie. Powinno się jednak różnić w zależności od tego, do kogo jest kierowane. W sytuacji jednostek podległych gminie niech to będzie stanowcza prośba o włączenie się. W pozostałych przypadkach uprzejma prośba.

Zweryfikujcie wydatki budżetowe. Czy to, co zaplanowaliście obejmuje także ewentualne dołączenie osób starszych zależnych z terenów wiejskich?

Krok 8 – zasady współpracy pomiędzy gminą a podmiotami biorącymi udział w projekcie:

Zaraz po oficjalnym liście albo łącznie z nim zaczną się rozmowy. Bądźcie dobrze przygotowani merytorycznie.

Zasady współpracy możemy podzielić je na:

- finansowe – w tej sytuacji musimy zaplanować środki finansowe. To może być fizjoterapeuta, psycholog lub inny podmiot, który chce otrzymywać wynagrodzenie za swoje usługi. Pamiętajmy, że przenosimy

na tereny wiejskie to, co robiliśmy do tej pory wyłącznie w mieście. Może być też tak, że usługa jest za darmo, np. warsztaty artystyczne organizowane przez koło gospodyń wiejskich, ale trzeba kupić materiały projektowe (też często praktykowane!).

- wolontaryjnie – to bardzo częsta forma współpracy. Wystarczy rozejrzeć się wokół. Osoby starsze (szczególnie!) uwielbiają rozmawiać, opowiadać o swoich pasjach i doświadczeniach. Bardzo często zaproszenie ich do uczestnictwa jest ogromną nobilitacją. Pamiętajmy o tym.

- w ramach istniejących zobowiązań – wiele podmiotów powinno wykonywać pewne obowiązki, ale ich nie robi z braku czasu, być może zapotrzebowania albo zwykłej niewiedzy. To, że funkcjonuje Bank Żywności, nie znaczy, że mogą korzystać z niego tylko osoby starsze. To także usługa dla terenów wiejskich. Zróbmy tak, aby oni też się o tym dowiedzieli. Czy dyżur odnośnie wymiany pieców na ekologiczne musi odbywać się wyłącznie na II piętrze urzędu miasta? Zdecydowanie nie. Podejmijcie działania, aby to zmienić.

Krok 9 - Seniorzy dla seniorów jako odrębna kategoria

To jedno z największych wyzwań dla jednostki samorządu terytorialnego. O ile seniorzy na terenach wiejskich bardzo szybko i chętnie angażują się w pomoc dla innych seniorów, o tyle widać ogromną dysproporcję na linię senior z miasta – senior ze wsi i odwrotnie. Dzieli ich wiele rzeczy, poczynając od odległości, sposób spędzania wolnego czasu, po kontakty z rodziną. Zarówno działania w mieście angażujące osoby ze wsi są bardzo ważne (np.: kino, wizyta w muzeum), jak i seniorzy z miasta na

terenach wiejskich (np.: warsztaty dietetyczne czy sportowe przeprowadzone przez emerytowanych specjalistów). Działania animacyjne rozpocznijcie np. od wspólnego ogniska. Warto, żeby się poznali i porozmawiali ze sobą, bez odgórných nacisków.

Krok 10 – Transport

Zmiana miejsca usług wymusza na nas jednak również kwestię transportu. Tutaj świetnym rozwiązaniem jest autobus szkolny albo bus do przewożenia osób niepełnosprawnych. To posiada każda gmina i warto wykorzystać tę opcję po to, by nie płacić prywatnym przewoźnikom.

Krok 11 – Informuj o swoich działaniach!

Głównym celem tych działań ma być przyciągnięcie nowych partnerów. To zawsze działa! Pamiętaj, że informacja musi być jasna i przejrzysta. Szczególnie w gminach miejsko-wiejskich istnieje ogrom kanałów dotarcia z informacją. Warto wymienić te podstawowe:

- lokalne media – dziennikarze z otwartymi rękoma przyjmują wszystkie gotowe informacje,
- sołtysi – to osoby na terenach wiejskich, które mają bezpośredni i dobry kontakt ze swoimi mieszkańcami. Warto wykorzystać moment, kiedy sołtysi roznoszą nakazy podatkowe i są obecni w każdym domu,
- organizacje pozarządowe – w zależności od dostępnych możliwości, warto wykorzystać kanały komunikacji urzędowej z trzecim sektorem, np. mejling lub wysyłka informacji pocztą tradycyjną,

- parafia – w mniejszych miejscowościach jest to bardzo ważny kanał komunikacyjny. Ogłoszenia parafialne docierają do szerokiego grona odbiorców,
- jednostki organizacyjne gminy – na przykład ośrodek pomocy społecznej czy gminny ośrodek zdrowia,
- rada seniorów - w zakresie jej działalności jest wspieranie osób starszych, warto wykorzystać ich możliwości komunikacyjne,
- organizacje seniorskie na terenach wiejskich – na przykład koła gospodyń wiejskich, ochotnicze straże pożarne,
- radni – sołectwa wybierają swoich przedstawicieli do rady miasta – warto o nich pamiętać,
- system powiadamiania sms – coraz częściej gminy korzystają z tego narzędzia,
- biuletyn informacyjny oraz strona internetowa – to jest podstawa, aby tam zamieścić informacje o swoich działaniach

Krok 12 – biuletyn informacyjny

Opracujcie biuletyn informacyjny. Wymieńcie w nim wszystkie możliwe usługi społeczne i zdrowotne dla osób starszych. Wykorzystajcie spotkania na terenach wiejskich jako pretekst do rozmowy o tym, co ważne dla mieszkańców waszej gminy – osób starszych zależnych. Przykładowy biuletyn możecie zobaczyć jako załącznik nr 1.

Krok 13 - spotkanie „Bank Pomysłów”

W mieście regularnie spotykają się organizacje senioralne, np. klub seniora, uniwersytet trzeciego wieku. Przedstawcie Wasz pomysł na wspieranie osób starszych zależnych na terenach wiejskich w taki sposób, aby potraktowali je jak wyzwanie. Sprowokujcie dyskusje. To mogą być bardzo wartościowe analizy i obserwacje, które możecie wykorzystać w Waszym projekcie.

Krok 14 – pogłębione wywiady indywidualne

Co to takiego?

Pogłębione wywiady indywidualne (IDI) są jedną z podstawowych technik badań jakościowych. Polegają na rozmowie w "cztery oczy" badacza z respondentem. Ich celem jest uzyskanie szczegółowych opinii i informacji od konkretnych osób, spełniających określone przez badacza kryteria doboru próby. Tą technikę wykorzystuje się również w celu wyjaśnienia natury badanego zjawiska, dotarcia do istoty rzeczy, otrzymania informacji, których trudno byłoby uzyskać innymi metodami, np. ankietą. Niewątpliwą zaletą tej metody jest brak negatywnego wpływu ze strony grupy, co może mieć miejsce w wywiadach grupowych - konformizmu, dominacji w grupie niektórych osób itd. Ma to szczególne znaczenie przy tematach kontrowersyjnych czy intymnych, ale też w przypadku wywiadów z ekspertami w jakiejś dziedzinie (nie zawsze chcą się szczerze dzielić swoimi przemyśleniami w danej kwestii na forum grupy). Dodatkowo w przypadku respondentów trudno dostępnych (właśnie eksperci bądź osoby o znacznej pozycji zawodowej np. menadżerowie wyższego szczebla) odpada problem z zebraniem grupy w określonym czasie w jednym miejscu. Średni czas trwania wywiadu to

1-1,5 godziny, w niektórych przypadkach wywiad może przybrać formę skróconą (mini depta interview) i trwać ok. pół godziny. W zależności od tematyki i problemu badawczego realizuje się wywiady ustrukturyzowane, w których zadaje się respondentom te same pytania, pół ustrukturyzowane w których punktem wyjścia jest lista pytań ale dopuszczalne i wskazane jest rezygnowanie z niektórych i generowanie nowych w trakcie rozmowy zależnie od jej przebiegu oraz wywiady swobodne z tylko ogólnie zarysowanym scenariuszem.³

Kiedy?

Po półrocznym okresie próbnym.

Po co?

To będzie ten moment, aby zweryfikować czy to, co robicie jest dobre.

Z kim?

W zależności od tego, ile podmiotów będzie zaangażowanych w ten projekt, spróbujcie przeprowadzić badanie na próbie 50% w każdej kategorii. Przykład:

- zdrowie: przedstawiciel ośrodka pomocy społecznej
- kultura: przedstawiciel lokalnej galerii, muzeum lub domu kultury
- sport: przedstawiciel centrum sportu
- wolontariusze: aktywni seniorzy z rady seniorów
- administracja: radny rady miejskiej

³ http://www.naukowiec.org/wiedza/metodologia/poglebione-wywiady-indywidualne-idi-_662.html

- pomoc społeczna: przedstawiciel ośrodka pomocy społecznej lub centrum pomocy rodzinie

W jaki sposób? Instrukcja dla badaczy

Spotkanie najlepiej zaplanować w godzinach pracy lub zaangażowania społecznego danej osoby. Zabieranie wolnego czasu często wywołuje złe odczucia. Zaplanujcie minimum 1,5 godziny. Przygotujcie kawę, herbatę. Miejsce, w którym odbywa się wywiad może być dowolnym miejscem, w którym rozmówca czuje się komfortowo (np. kawiarnia), ale należy zwrócić szczególną uwagę na to, aby poziom hałasu nie uniemożliwił wyraźnego nagrania rozmowy. Przed właściwym wywiadem powinno się sprawdzić w danym miejscu jakość nagrywania oraz ułożenie dyktafonu. Strój i zachowanie badacza powinno być dostosowane do rozmówcy: ubranie neutralne, w sytuacji oficjalnej – elegancko. Nie należy skracać dystansu, nie poruszać tematów prywatnych. Jak zauważyliście, wywiad pogłębiony dotyczy wyłącznie przedstawicieli usług skierowanych seniorów. Seniorzy odbiorcy mogą być badani poprzez ankiety ewaluacyjne. Przed wywiadem należy się przygotować tzn. wykonać research dotyczący osoby, z którą będzie przeprowadzane badanie, w szczególności: aktywności obywatelskiej, podejmowanych działań, publikowanych poglądów na temat kwestii osób starszych zależnych i terenów wiejskich, działań miasta i organizacji pozarządowych. Przed badaniem należy poinformować osobę, z którą przeprowadzany jest wywiad, że badanie ma charakter anonimowy, tzn. jej dane personalne pozostaną wyłącznie do wiadomości zespołu badawczego, a w opublikowanym raporcie ewentualne cytowania będą

miały charakter anonimowy. Należy także zapytać czy respondent wyraża zgodę na nagrywanie rozmowy. Gdyby pojawiły się związane z tym wątpliwości, poinformować, że nagrania pozostają wyłącznie do dyspozycji zespołu badawczego, przechowywane są do publikacji raportu, a następnie zniszczone. Należy na wstępie w kilku słowach przedstawić respondentowi cel rozmowy oraz podziękować respondentowi za poświęcony czas. Badanie powinno mieć charakter częściowo standaryzowany tzn., że pytania stanowią wytyczne dla badacza dotyczące informacji jakie podczas wywiadu chce uzyskać. Należy dać respondentowi swobodę wypowiedzi, nie przerywać jego strumienia narracji. W trakcie rozmowy należy reagować adekwatnie do sytuacji, nie dopytywać w kwestiach, w których respondent nie ma wiedzy. Nie wolno poprawiać ani wytykać błędów.

Przykładowe pytania:

- 1) Czy Pana/Pani jednostka realizuje usługi dla osób starszych na terenie wiejskim?
- 2) Jakie są to usługi?
- 3) Jak Pan/Pani ocenia wspieranie osób starszych zależnych na terenach wiejskich w gminie?
 - a) przez podmioty publiczne (np. urząd gminy),
 - b) przez podmioty opieki społecznej (np. ośrodek pomocy społecznej),
 - c) przez instytucje kultury (np. dom kultury),
 - d) przez organizacje pozarządowe (np. Uniwersytet Trzeciego Wieku)

- 4) Czy słyszał Pan kiedykolwiek o dyskryminowaniu osób starszych zależnych z terenów wiejskich? Jeżeli tak, to gdzie?
- 5) Proszę się zastanowić i wymienić pozytywne i negatywne cechy udziału w projekcie.

Wariant A - badania ankietowe przed realizacją oraz ankiety ewaluacyjne w trakcie

Ważne jest, aby zweryfikować czy to, co my uważamy za istotne – jest także ważne dla osób starszych zależnych. Stąd warto wykorzystać dostępne narzędzia badania potrzeb – takie jak ankieta. Rozpoczynając pracę nad łączenie usług warto wypisać wszystkie pytania na które chcielibyśmy poznać odpowiedzi oraz zastanowić się nad formą dokumentu (pytania otwarte, zamknięte), a także sposobem przeprowadzenia badania (rozmowa czy forma pisemna). Warto poszukać w swojej okolicy socjologa lub kogoś, kto przeprowadza badania, aby pomógł przygotować finalną wersję ankiety. Często duże doświadczenie w badaniach społecznych mają pracownicy ośrodka pomocy społecznej. Warto także skontaktować się z nauczycielami ze szkół gminnych, którzy współpracują ze studentami uczelni wyższych. Koniecznie należy przeprowadzić ankietę próbną, aby sprawdzić, czy odbiorcy rozumieją pytania oraz czy nie brakuje pewnych zagadnień. W ankiecie powinien się znaleźć także tzw. „narzędownik” dla ankietera, aby wiedział na co ma zwrócić uwagę podczas rozmowy. Warto połączyć siły. Rada seniorów może przeprowadzać ankiety, a pracownicy urzędu wprowadzać je do programu komputerowego (np. excell) i podsumować odpowiedzi. Podczas rozmów z mieszkańcami warto poprosić o

wskazanie, gdzie mieszkają inni seniorzy. W ankiecie biorą udział osoby starsze niezależne i zależne. Często sprawni seniorzy są doskonałym źródłem informacji o osobach zależnych. Rozpoczynając badanie, koniecznie trzeba nawiązać współpracę z lokalnym liderem środowiska, np. sołtysem. Pomocna może być także informacja o rozpoczęciu przeprowadzania ankiet na stronie internetowej urzędu, w lokalnych mediach czy ogłoszeniach parafialnych. Nie zawężajcie badania do osób starszych zależnych. Wyniki badania są doskonałą podstawą do tworzenia działań skierowanych dla osób starszych zależnych, w tym przypadku połączenia usług. Mając wyniki, powinniście zorganizować spotkanie z osobami decyzyjnymi z zakresu kultury, sportu, pomocy społecznej i tak dalej.

Wariant B – diagnoza osób starszych przed realizacją projektu

To druga opcja, z której możecie skorzystać, aby poznać co jest potrzebne, ale dobrze działać. Nie skupiamy się wówczas na konkretach, ale patrzymy szerzej. Przykładowe pytania jakie mogą się znaleźć w diagnozie:

1. Jak często korzysta Pan/i ze świadczeń lekarza pierwszego kontaktu?
2. Proszę wskazać miejsce, gdzie korzysta Pan/i ze świadczeń lekarza pierwszego kontaktu?
3. Czy ma Pan/i problem z zarejestrowaniem się do lekarza pierwszego kontaktu?
4. Czy jest Pan/i zadowolony/a z opieki lekarza pierwszego kontaktu (diagnoza, sposób leczenia, podejście do pacjenta)?

5. Z usług jakich specjalistów korzystał/a Pan/i w ciągu ostatniego roku (można zaznaczyć kilka odpowiedzi)?
6. Czy w ostatnim roku był/a Pan/i pacjentem szpitala?
- 7a. Czy korzysta Pan/i z odpłatnych usług zdrowotnych?
- 7b. Z jakich powodów decyduje się Pan/Pani korzystać z odpłatnych usług zdrowotnych? Pytanie skierowane do osób, które udzieliły odpowiedzi twierdzącej w pytaniu 7a)
8. Czy korzysta Pan/Pani ze świadczeń lekarskich poza gminą?
9. Czy kiedykolwiek nie kupił/a Pan/i lekarstw lub zrezygnował/a ze świadczeń medycznych z powodów finansowych?
10. Czy obecnie korzysta Pan/i z usług ośrodka pomocy społecznej?
11. Jak ocenia Pan/i działalność ośrodka pomocy społecznej?
12. Czy słyszał/a Pan/i o usługach opiekuńczych realizowanych przez ośrodek pomocy
13. Czy słyszała/a Pan/i o usługach sąsiedzkich realizowanych przez ośrodek pomocy społecznej?
14. Czy jest Pan/i samodzielny/a (sprawny/a fizycznie)?:
15. Czy występują u Pana/i problemy zdrowotne utrudniające poruszanie się poza domem?
16. Czy uprawia Pan/i jakąkolwiek formę sportu lub ćwiczeń fizycznych?
17. Czy może Pan/i liczyć na wsparcie i pomoc najbliższych (rodzina, znajomi)?

18. Proszę zaznaczyć urządzenia, które posiada Pan/i w gospodarstwie domowym, np.: lodówka, pralka automatyczna, telewizor, radio, telefon, komputer z dostępem do Internetu

19. W jaki sposób spędza Pan/i czas wolny? Można zaznaczyć kilka odpowiedzi. Np.: oglądam telewizję, czytam książki/gazety, spotykam się z rodziną/znajomymi, korzystam z Internetu, spędzam czas na wolnym powietrzu (spaceruję, pracuję na działce itp.), działam w organizacji pozarządowej

20. Jakie wsparcie powinna oferować gmina osobom starszym, aby poprawić ich sytuację społeczno-zdrowotną?

21. Sytuacja mieszkaniowa.

Po co? Diagnoza wymusza na nas patrzenie szerzej, nieskupianie się na jednym problemie. Rozwiązania, które zostaną wprowadzone będą od nas wymagały szukania korelacji z innymi podmiotami i instytucjami. Na pewno warto.

Transport plus jako wariant

Jedną z największych barier dla osób starszych zależnych z terenów wiejskich jest przemieszczanie się. Warto rozważyć pewien dodatek i uzupełnienie luki, której nie posiadają seniorzy z miasta. Osobom starszym zależnym czasem trudno przemieścić się do przychodni, urzędu czy nawet na zakupy, a rodzina nie zawsze jest w stanie zapewnić transport w danym czasie, stąd też pomysł na pomoc w tym zakresie. Dowóz można by zamówić do przychodni, szpitala czy innej instytucji, do kina, kościoła, na cmentarz. Każda osoba będzie mogła

skorzystać z przejazdu maksymalnie ilość razy w miesiącu, np. trzy razy. Jednostki samorządu terytorialnego często posiada busa do przewozu osób niepełnosprawnych. Najczęściej funkcjonuje w godzinach rannych i popołudniowych (np. aby przewieźć niepełnosprawne dzieci do placówek oświatowych). Warto rozważyć możliwość wykorzystania pojazdu w celu wspierania osób starszych.

Warto dbać o partnerów gminnych, rozwijać kontakty, dodawać kolejne elementy i rozwijać współpracę. Ten projekt jest bardzo prosty, bo oparty na komunikacji. Bardzo często, te wszystkie elementy o których piszemy powyżej istnieją. Nie są tylko odpowiednio wykorzystane i połączone ze sobą.